

Multikulturalizam - povijest i aktualni prijevori

Čuić, Matej

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:273763>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURE, MEDIJA I
MENADŽMENTA

MATEJ ČUIĆ

**MULTIKULTURALIZAM – POVIJEST I
AKTUALNI PRIJEPORI**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Ivica Šola

Osijek, 2024.

Multikulturalizam – povijest i aktualni prijedori

SAŽETAK

Završni rad bavi se pojmom multikulturalizma, njegovim razvojem te aktualnim prijedorima koji se oko njega vode. Na samome početku priča se o ovom vrlo važnom segmentu svakoga društva, o njegovoj sastavnici – kulturi te se analizira pristup današnjega svijeta prema pojmu multikulturalizma. Govori se o tome kako se multikulturalizam razvijao od samoga početka, koji su se analitičari i povjesničari njime bavili te koji se najčešći pojmovi još vežu uz ovaj pojam. Rad se dotiče i aktualnih razmišljanja u zadnjem desetljeću nekih od najvećih i najvažnijih lidera svijeta o ovome pojmu, njihovim politikama i odgovorima na krize. Tu se svakako misli na izbjeglice i migrante koji se uvijek spominju u kontekstu multikulturalizma. Također, analizira se ova 2024. godina u smislu izbjegličke krize i broja nelegalnih prelazaka granica. Postavljaju se primjeri zemalja koji obiluju multikulturalizmom, a tu se analizira i Hrvatska kao takva. Kroz religiju i sport, u ovome slučaju nogomet, prolazi se kroz multikulturalizam koji je svakako u ove dvije sastavnice itekako prisutan. Danas se vode brojne debate, je li multikulturalizam uspio u svome naumu ili je ovaj veliki projekt, kao što neki svjetski lideri kažu, propao. Može li ovaj projekt biti pozitivan ili negativan, odgovori će se naći u ovome radu.

Ključne riječi: multikulturalizam, povijest, aktualni prijedori, izbjeglice, migracije

Multiculturalism – history and current controversies

ABSTRACT

The final paper deals with the concept of multiculturalism, its development, and the current controversies surrounding it. At the very beginning, we talk about this very important segment of every society, about its component - culture, and analyze the approach of today's world to the concept of multiculturalism. It talks about how multiculturalism developed from the very beginning, which analysts and historians dealt with it, and which most common terms are still associated with this term. The paper also touches on the current thoughts of some of the world's biggest and most important leaders about this concept, their policies and responses to crises in the last decade. This is certainly referring to refugees and migrants, who are always mentioned in the context of multiculturalism. The year 2024 is also analyzed in terms of the refugee crisis and the number of illegal border crossings. Examples of countries that abound in multiculturalism are presented, and Croatia as such is also analyzed here. Through religion and

sports, in this case football, one goes through multiculturalism, which is definitely present in these two components. Today, there are many debates, whether multiculturalism succeeded in its intention or whether this great project, as some world leaders say, failed. Whether this project can be positive or negative, the answers will be found in this paper.

Key words: multiculturalism, history, current controversies, refugees, migrations

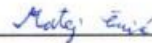
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Matej Čuić potvrđujem da je moj završni rad pod naslovom Multikulturalizam – povijest i aktualni prijepori te mentorstvom izv. prof. dr. sc. Ivica Šole rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku, 15.9.2024. godine

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNI SUKOBI KOJI DEFINIRAJU MULTIKULTURALIZAM.....	3
3. AKTUALNI PRIJEPORI	8
4. ANALIZA VODEĆIH ZEMALJA SVIJETA I NJIHOVIH LIDERA U VEZI S POLITIKOM IMIGRANATA	13
5. DRUGA GLEDIŠTA MULTIKULTURALIZMA.....	18
6. ZAKLJUČAK	24
7. LITERATURA	25
8. POPIS SLIKA I TABLICA.....	28

1. UVOD

Na prvi spomen riječi multikulturalizam odmah se da zaključiti o čemu se radi. Prvi dio riječi, multi, na latinskom znači multus što je u prijevodu mnogi. Dakle, multi upućuje na nešto što se sastoji od više ili mnogo nečega. Drugi pak dio, kulturalizam, Enciklopedija objašnjava kao određeni segment društvene teorije koji tumači društvene pojave, povijesna razdoblja i razvojne trendove kao ishode kulturnih uvjerenja određenih društvenih skupina, uključujući religijska uvjerenja, poglede na svijet, ideologije i umjetničke pokrete (enciklopedija.hr). Jasno, pojam je nastao od kulture pa se da logički zaključiti da je multikulturalizam spoj ili sustav više kultura na nekome mjestu. Pojam će se vezati i uz politiku jer kako uspostaviti ljestvicu i suradnju silnih kultura na određenom području bez politike, bez vladajućih.

Multikulturalizam se kao pojam počeo razvijati tijekom 20. stoljeća, a posebno je postao značajan u drugoj polovici stoljeća kada su se mnoge zemlje suočile s porastom migracija i etničke raznolikosti. Prvi značajni teorijski okviri multikulturalizma mogu se pratiti u Kanadi koja je počela aktivno promicati multikulturalizam u svojim politikama od 1970-ih. Godine 1971. kanadska je vlada službeno prihvatila politiku multikulturalizma čime je postala jedna od prvih zemalja u svijetu koja je institucionalizirala tu ideju. Također, multikulturalizam se razvio u drugim zemljama kao što su Australija, Njemačka i Sjedinjene Američke Države gdje su imigracijske strategije i politike uključivanja različitih kultura postale ključan dio nacionalnog identiteta. Multikulturalizam se može razmatrati i kao vrlo stara sastavnica zemalja koje su nastanjivali doseljenici iz raznih strana svijeta pa se suočavali s domorodcima. Doduše, većinom bi to završavalo kobno za jednu stranu.

Brojni su analitičari i teoretičari govorili o pojmu multikulturalizma, svaki od njih je imao svoje mišljenje, svoju definiciju, no može se slobodno reći da i pojam multikulturalizma sadrži s pravom taj prvi dio multi te da je „multidefiniran“. Jednostavno je nemoguće naći točnu definiciju i reći da je ta definicija prava. Paić (2012) bi rekao da bi definiranje pojma multikulturalizma s potpunom jasnoćom nedvojbeno predstavljalo izazove, čak i unutar vlastitog okvira. Reći će opet Enciklopedija da je multikulturalizam javna politika koja potiče svijest i uvažavanje različitih kultura naglašavajući njihovu jednakost i međusobno poštovanje kroz obrazovne inicijative i medijske kanale. Opet se postavlja pitanje može li se ova definicija smatrati točnom, može li se ona uspješno shvatiti i staviti u udžbenike kojima će se služiti brojni budući naraštaji. Pa zasigurno da može, potiče se ravnopravnost koja je itekako bitna u pojmu različitih kultura. U svom razvijanju ovaj se pojam dosta vezao uz kontroverze. Uvijek se pri

spominjanju multikulturalizma, različiti politički pobornici i protivnici raspravljaju višim tonovima, a tu je glavni problem definicija samog pojma. Zatim se pored definicije sukobljavaju i oko granica, dolaze i imigranti, pa i sveprisutni rasizam za koji ljudi pomisle kako je danas smanjen, ali zapravo ga opet ima sve više i više. Moderna država, pa tako i Hrvatska, mora prihvatiti multikulturalizam kao dio svakodnevnice, a demokratski narod živjeti po njegovim načelima. Drugačije jednostavno ne ide jer će ih svijet odbaciti. Društvo, a kamoli država, ne smiju biti homogeni i jednostrani, takva se razmišljanja moraju odbaciti ako se želi postići nekakav cilj. „Onda kad se posveti više vremena istraživanju multikulturalizma na našem prostoru i kad se u većoj mjeri implementiraju tematske cjeline vezane uz druge kulture u kurikulum hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava, tada ćemo se moći smatrati multikulturalnim narodom“ (Ščetarić, 2019). Čak i kad multikulturalizam nije glavna tema pa čak ni sporedna, ako je samo tu radi službenosti političkih ciljeva, njegovi izazovi predstavljaju velike prepreke za društva koja se moraju suočiti s njima. Iznad je navedeno kako je multikulturalizam prvenstveno priča o više kultura, a valja naglasiti kako je nužno da multikulturalizam traži odgovore i na religijske izazove, odnosno razlike.

Reći će Gregurović (2016) za multikulturalizam da se s jedne strane odnosi na stvarnost društvene raznolikosti u smislu sociokulturnih i demografskih čimbenika dok s druge strane ističe njen normativni aspekt koji se fokusira na poticanje tolerancije i kulturne raznolikosti kroz politiku identiteta, različitosti i priznanja. Nekakvo objašnjenje će reći kako služi da bi se vidjele razlike i kako se one ne mogu maknuti te da je svijet zapravo nagrađen s toliko različitih kultura, a opet se želi promicati jedinstvo i jednakost pred svime pa da se i te različitosti stave u kontekst spajanja. Identitet se ne može i ne smije dirati, njegovo je temeljno značenje da pripadaš tom narodu, toj zemlji, toj obitelji, tom kontinentu, tom spolu, toj regiji i gradu. Biti multikulturalan u današnjem svijetu znači prihvatiti, djelovati, živjeti s onim koji je različit od tebe, poštovati njegov izbor kao da je tvoj.

Vujačić (2010) govori da multikulturalisti odbacuju pojam države kao čisto nacionalne, tvrdeći da prisutnost više kulturnih skupina čini realizaciju nacionalne države nemogućom i iz moralne i iz političke perspektive. Također ga ne smatraju građanskim ističući nepostojanje univerzalnog građanskog identiteta. Međutim, definiranjem države kao multikulturalne (multietničke) zajednice u kojoj svaka nacija i kultura imaju pravo njegovati vlastiti identitet, multikulturalizam zapravo postaje etnička ili nacionalna politika. Slično nacionalizmu, apsolutizira načelo nacionalnosti ili etničkog identiteta promičući ga kao temeljno integrativno načelo. Posljedično, multikulturalizam, sličan nacionalizmu, smatra naciju bitnom, ali u ovom

slučaju priznaje sve nacije unutar države kao konstitutivne, a ne samo jednu. Odmah na početku može se dati izvrstan primjer, nama vrlo blizak, koji će se kasnije više produbiti. Riječ je naravno o Bosni i Hercegovini. Jedna vrlo „teška“ zemlja, puna svakodnevnih sukoba na relaciji triju naroda koji tamo pokušavaju živjeti s istim pravima, u suradnji i jedinstvu. Naravno da to ne ide tako lako, a politički pobornici će još više otežavati. Dobar primjer je i naša bivša država koja nije uspjela istrpjeti svu netrpeljivost svih zemalja članica pa se raspala. Naravno, puno je tu razloga koji su doveli do toga, no o tome nešto kasnije. Svjedoci smo multietničke Europe danas, isto tako i naše Hrvatske.

U radu će se nastojati svrstati cijelu literaturu u svoje područje, u ovom slučaju sve je to dio društvenih znanosti i politologije. Kad se već govori o politologiji, tema je zapravo dio politike, kako hrvatske, tako i europske pa i svjetske. Cilj samoga rada je prikazati povijest multikulturalizma u nešto većoj mjeri, koji su povijesni sukobi doveli multikulturalizam do granica svojih mogućnosti, razaznati koji to aktualni prijedori pune naslovnice novina, a vezani su za temu multikulturalizma. Nadalje, aktualni svjetski lideri, odnosno lideri najvećih svjetskih zemalja čvrsto drže svoje stavove oko ove teme, no i oko teme imigranata, a ta dva pojma idu jedan uz drugoga. Naravno, o tome svemu malo više u kasnijem dijelu rada. Pojasnit će se aktualne politike koje stoje kao odgovori na probleme i izazove multikulturalizma u današnjem svijetu. Ovdje se moraju spomenuti kulturni pluralizam i politička korektnost. Multikulturalizam se općenito gleda kroz politiku i politička pitanja, no u ovom će se odlomku malo okrenuti ploča pa će pričati i o religiji i sportu kao nekima od glavnih predstavnika gdje je multikulturalizam, kao i pojam različitosti, izrazito prisutan. Ovdje će se predstaviti i neki primjeri koji će dokazati ono što će biti rečeno. Pred kraj samoga rada predložit će se promjena shvaćanja pojma multikulturalizma, da ga se ne gleda zapravo tako jednostrano, ravno i bez skretanja. To je pojam uz koji treba uvesti novi pristup koji će objediniti više politika i činjenica u jedno. Je li pojam multikulturalizma vezan uz pozitivne ili negativne aspekte društva, nastojat će se odgovoriti u samom zaključku.

2. POVIJESNI SUKOBI KOJI DEFINIRAJU MULTIKULTURALIZAM

Multikulturalizam, kad se ode nešto dublje u povijest, ima svoje prethodnike, preteče multikulturalizma. Jasno, sve to kreće iz davnina, kada su zajednice bile, kako kaže Mesić (2006), multietničke jer su se bavile osvajanjima, kako pokoriti, kako migrirati i trgovati. Giambattista Vico je „prvi moderni mislilac koji je začeo jedno sustavno kulturnopluralističko

gledanje na čovjeka i društvo. Ljudsku je povijest pokušao shvatiti i objasniti kao ljudsko djelo, kao dramatični razvojni proces u kojemu prirodni čovjek sve više uzmiče pred samosvjesnim povijesnim čovjekom.“ (Mesić, 2006) Ovdje se dolazi do pojma kulturnog pluralizma za koji će Enciklopedija reći da je „priznavanje različitih kultura i njihove jedinstvenosti“ (enciklopedija.hr). Vico je govorio o tom pojmu na način da je govorio da je svako društvo jedinstveno jer je tako odlučila geografija, povijest i oblici međusobnog samorazumijevanja. Mesić (2006) navodi da je Vico uveo pojam „nacije“ za one kulturne zajednice koje su uspjele razviti sposobnosti, bilo za život, za svoje potrebe, religiju, zadovoljstvo ili spoznaje. Vico je, kako kaže Mesić (2006), imao i neka ograničenja pa tako navodi da je smatrao da sva društva, kada su na istoj razini nekakvog razvoja, imaju jednaka obilježja, a to onda izravno pobija njegove priče o jedinstvenosti svakog individualnog društva. Miljenović i Žganec (2011) navode da se multikulturalno organiziranje i razvoj mora zasnivati na uvažavanju doprinosa različitih društvenih grupa, tj. mora uvažavati i poticati pluralizam. Međutim, ono se ne treba zadovoljiti samo uvođenjem pluralizma kao priznatog načela, već treba pridonositi otklanjanju svih oblika socijalne nepravde ili nasilja nad pripadnicima specifičnih kulturnih grupa. U tom smislu, budući napori na planu uvođenja multikulturalnog djelovanja trebali bi kao svoj sastavni dio imati problematiziranje strukturnih nejednakosti u društvu s krajnjim ciljem njihova dugoročnog otklanjanja.

Idući na redu je Montesquieu koji je ljude smatrao društvenim bićima. Za njega se ističe da je svoj interes iskazivao, ne samo za prastara europska, nego i nešto istočnija društva. Navodi Mesić (2006), Montesquieu je ustanovio da društvo, svako za sebe, ima jedinstvena obilježja, a tu ne misli samo na oblik vladavine, već i na običaje, zakone, obitelji, praksama u kulturi. „Mada je vjerojatno otišao najdalje od svih dotadašnjih mislilaca u prihvaćanju beskrajne različitosti ljudskih oblika života, Montesquieu ipak nije mogao u potpunosti nadvladati monistički, eurocentrički duh svoga vremena, pa je njegova kulturno pluralistička koncepcija društva ograničena i proturječna.“ (Mesić, 2006)

Johan Gottfried, poznatiji kao Herder, reći će mnogi, preteča je i utemeljitelj multikulturalizma. Herder se odlučno odmaknuo od mišljenja kako nekakvi europski standardi kulture stoje visoko pa ih onda ostali narodi i svijet mora sustignuti i prihvatiti da bi postigli nekakav bolji način života. Govorio je da svaki narod ima svoju kulturu i ona ne smije biti primjerena niti jednom drugom narodu. Reći će Mesić (2006) da je jezik jedan od najvažnijih konstitutivnih elemenata kulture. „Prema Herderu, jezik je osnova i medij mišljenja: „Svaki narod govori na način na koji misli, i misli na način svoga govora“.“ (Mesić, 2006)

Preteča američkog multikulturalizma, Horace Kallen, držao se svog koncepta kulturnog pluralizma i njega suprotstavio svim dotadašnjim američkim modelima koji su prepoznavali doseljenike i „kitili“ ih različitim nazivima. Govorio je da etnička raznolikost daje čari i obogaćuje američku državu. Amerika je zajednica, a ne jedan narod, „mnoštvo u jedinstvu.“ (Mesić, 2006; prema Schlesinger, 1992)

Kroz povijest se na mnoge načine i kroz mnogo razmišljanja gledalo na multikulturalizam, kao što se vidi u iznad navedenim primjerima. Piskač i Sršen (2015) govore da je o multikulturalizmu uvijek važno razgovarati s razumijevanjem, on predstavlja samo jednu fazu u razvoju određenog pluralističkog koncepta, bilo da se radi o političkom ili o kulturnom aspektu. Sukobi su svakako oblikovali današnji svijet, no kroz prizmu samog pojma multikulturalizma može se reći da nepoštivanje tog pojma dovodi do sukoba. Zato se i govori da su sukobi oblikovali pojam multikulturalizma. Križan (2008) je zaključio da društva koja žele izbjeći šovinizam i rizik od njegova pretvaranja u spremnost na genocid moraju prihvatiti kulturnu i etičku raznolikost svojih članova, odnosno kulturnu i etičku pluralnost. O Svjetskim će ratovima mnogi zaključiti kako su oni gurnuli svijet prema današnjem poretku, no uopće je besmisleno što se o njima priča u množini pa kada se već jedan „morao“ dogoditi, valja se zapitati zašto se dogodio i drugi. O kojem se tu multikulturalizmu priča, o njegovom poštivanju i razvoju, ako cijeli svijet ratuje, ako imamo dvije sukobljene strane koje vuku cijelu zemaljsku kuglu. Svi su povijesni sukobi oblikovani režimima koji su djecu i mlade od ranih dana učili živjeti po ideologiji tog istog režima. Glavni primjeri su, naravno, Hitler i Staljin. Svakog se neistomišljenika kažnjavalo i micalo, jednostavno si morao prihvatiti one na vlasti i njihove zakone. Tad se multikulturalizam nije nimalo vrednovao, nije predstavljao ništa pa je zato i došlo do silnih ratova.

Proces kolonizacije nije ništa bolji po tom pitanju, tijekom 19. i 20. stoljeća velike kolonijalne sile kao što su Velika Britanija, Francuska i Nizozemska uspostavile su svoje kolonije u zemljama Afrike i Amerike. Kulture su se miješale, stvaralo se društvo multikulturalizma što je naravno dovelo do pobune domaćeg, lokalnog stanovništva koji su izazvali sukobe svojim nezadovoljstvom.

Valja spomenuti i Američki građanski rat koji je od 1861. do 1865. donio sukob sjevera i juga zemlje, a razlozi su išli od zakona o ropstvu, trgovini i pravima s kojima se nisu slagali pa sve do kulturnih različitosti. Ovaj zadnji razlog opet dovodi do toga da se multikulturalizam nije poštivao i nisu se znali nositi s njime. Upravo je zato i oblikovan putem ovoga sukoba gdje se vidi kako su ljudi ista zemlja, isto državljanstvo, ali drugačijih kulturnih običaja. Krajnji rezultat

rata je ukidanje robovlasništva, ali i promicanje građanskih prava što je svakako dovelo do razvoja multikulturalizma na način da su i integrirali sva društva u jedno, ono američko. Tako su i Afroamerikanci napokon postali američko društvo.

Opet se valja dotaknuti Prvog i Drugog svjetskog rata. Ovi sukobi donijeli su velike promjene u demografiji mnogih zemalja. Nakon ratova, brojni ljudi su se preselili u druge zemlje, a migracije su izazvale kulturne interakcije koje su oblikovale multikulturalna društva, osobito u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama.

Nakon Svjetskih ratova, nastupa Hladni rat koji se vodi između Sjedinjenih Američkih Država i SSSR-a. U isto vrijeme, sukobi kao što su rasni nemiri u SAD-u 1960-ih ili rasni sukobi u Južnoj Africi doveli su do važnih promjena u zakonskim okvirima i društvenim normama. Ovi pokreti promovirali su ideje jednakosti i raznolikosti što naravno, opet potiče oblikovanje multikulturalizma.

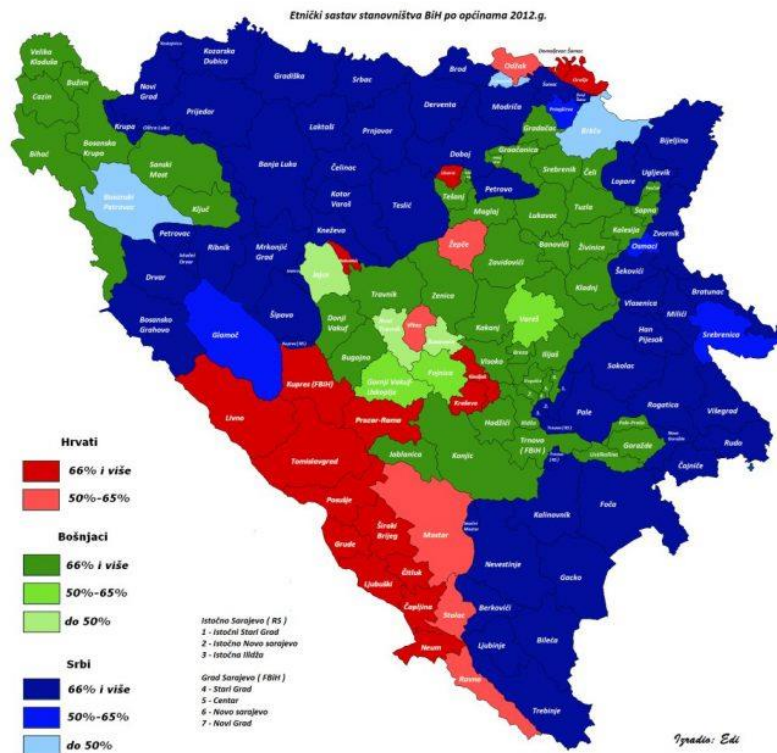
Zadnjih 20 godina prošloga stoljeća donijelo je velike nemire i promjene što je sa sobom povuklo raspad SSSR-a, rušenje Berlinskog zida, ali i raspad Jugoslavije. Nažalost, raspad Jugoslavije je kao uzrok imao rat. Sukobi koji su se odvijali u bivšoj Jugoslaviji doveli su do velikih migracija i promjena u etničkoj strukturi. Novi multikulturalni identiteti su se razvijali, ali su podjele i sukobi ostavili trajne posljedice na regionalni suživot.

Jugoslavija kao takva bila je država koja može služiti kao najbolji primjer multikulturalizma, naravno, da se sve odvijalo po pravilima i onako kako je trebalo biti. Multikulturalizam u Jugoslaviji bio je kompleksan fenomen, oblikovan povijesnim, političkim i socijalnim kontekstima. Jugoslavija je bila sastavljena od različitih naroda, uključujući Srbe, Hrvate, Muslimane (Bošnjake), Slovence, Makedonce, Crnogorce i druge. Svaka od ovih etničkih skupina imala je svoj jezik, kulturu i tradiciju. Ova raznolikost pridonijela je bogatstvu kulturnog identiteta zemlje. Multikulturalizam se manifestirao u umjetnosti, literaturi i glazbi. Na primjer, popularna glazba, poput narodne i rock glazbe, često je uključivala elemente različitih tradicija iz različitih dijelova zemlje. U literaturi su pisci iz različitih nacionalnih sredina doprinijeli raznolikosti i bogatstvu književnosti. Nakon Drugog svjetskog rata, pod vodstvom Josipa Broza Tita, Jugoslavija je nastojala održati jedinstvo više etničkih skupina u sklopu federalnog sustava. Tito je promovirao ideju „bratstva i jedinstva“ kao način održavanja stabilnosti i mira među različitim narodima. Tijekom tog socijalističkog razdoblja postojali su naponi da se potakne međusobno razumijevanje i poštovanje među različitim narodima.

Obrazovni sustav je uključivao učenje o drugim kulturama, a kulturne manifestacije često su slavile raznolikost.

No, naravno da ne može sve biti idealno, problemi su počeli samo iskakati, jedan za drugim. Silna centralizacija, okretanje prema Beogradu, a demokratizacija ni na vidiku. Kraj 1980-ih i početak 1990-ih donio je porast nacionalizma i etničkih tenzija što je dovelo do raspada Jugoslavije. Sukobi su se pojavili kao rezultat nesuglasica između različitih etničkih grupa, a ratovi koji su uslijedili rezultirali su katastrofalnim gubitcima i etničkim čišćenjima. Ove su tenzije značajno utjecale na multikulturalni identitet bivših jugoslavenskih republika. Nakon rata, nasljedstvo multikulturalizma u regiji ostalo je kompleksno. „SFRJ je oduvijek bila poprište različitih utjecaja jer ima vrlo primamljiv geostrateški položaj. Nepoštovanju multikulturalnosti, multietničnosti i multikonfesionalnosti na Balkanu, konkretno na prostoru SFRJ, uveliko su doprinijeli i mediji, kako domaći tako i svjetski. Političari su medije često zloupotrebljavali u svojim borbama i pomoću njih „raspaljivali” mase kako bi ostvarivali svoje ciljeve umjesto nacionalnih“ (Lazarević, Spasić, Trajković, 2013)

Kao što je već navedeno, jako dobar primjer multikulturalizma je Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina često se ističe kao jedan od najživopisnijih primjera multikulturalizma u svijetu zbog svoje jedinstvene povijesne i kulturne pozadine. Ova je zemlja kroz stoljeća bila mjesto susreta različitih naroda, vjera i kultura što se odražava na njeno društveno ustrojstvo i svakodnevni život. BiH je dom trima glavnim narodima: Bošnjacima, Hrvatima i Srbima od kojih svaki ima svoje specifične kulturne i religijske karakteristike. Bošnjaci su većinom muslimani, Hrvati su katolici dok su Srbi pravoslavci. Ove različite grupe zajedno su živjele na ovom prostoru stoljećima oblikujući bogatu kulturnu tradiciju. Ova raznolikost manifestira se u svakodnevnom životu, od arhitekture preko gastronomije do jezika i običaja. Gradovi poput Sarajeva, Mostara, Banje Luke, Livna, odražavaju ovo bogatstvo kroz mješavinu islamskih, katoličkih i pravoslavnih vjerskih objekata kao i kroz raznovrsne kulturne manifestacije i festivale.

Slika 1. Etnički sastav BiH po općinama, 2012.

Bosna i Hercegovina također je kroz povijest bila mjesto susreta i suživota različitih kultura što je rezultiralo stvaranjem jedinstvenog identiteta. Usprkos izazovima, naročito u periodu ratova 1990-ih, zemlja je pokazala sposobnost za dijalog i suživot što je čini važnim primjerom kako različite kulture mogu komunicirati i funkcionirati. Osim toga, bosanskohercegovačko društvo pokazuje otpornost i kapacitet za obnovu i izgradnju međusobnog povjerenja nakon teških konflikata što dodatno ističe važnost multikulturalizma kao temelja za mir i stabilnost. Ovaj jedinstveni spoj različitosti u Bosni i Hercegovini čini je primjerom kako multikulturalizam može obogatiti društvo i doprinijeti razvoju zajedničkog identiteta zasnovanog na poštovanju i uvažavanju tih razlika.

3. AKTUALNI PRIJEPORI

Bašić (2017) govori da su u usporedbi s posljednjim desetljećima 20. stoljeća, kada je multikulturalizam, kako u teoriji tako i u praksi liberalne države, bio proglašen jednim od ključnih elemenata globalnog razvoja, prva desetljeća 21. stoljeća donijela nova razmišljanja koja multikulturalnost vide kao prepreku i izazov za suvremenu demokratsku državu. U zadnjih

nekoliko godina svi smo svjedoci brojnih sukoba, problema s imigrantima, prihvaćanju nekog nepoznatog pa i u našoj Hrvatskoj možete sresti ljude tamnije puti u potrazi za poslom, a onda ga pronađu, najčešće u taxiju, na građevinskim radovima ili pak na skuteru dostavljajući hranu.

Bogeljić i Sršen (2014) navode da, kada govorimo o Europi i multikulturalizmu, važno je naglasiti da Europa nosi bogatu povijest koja je doprinijela oblikovanju njezina multikulturalnog identiteta. Govore i da se trebamo sjetiti starih civilizacija, rimskih i grčkih, selidbe koje su bile neizbježne u 18. stoljeću tijekom industrijskih i političkih revolucija, kao i ugovora iz Versaillesa koji su definirali nacije-države. Reći će i da su velike promjene nakon svjetskih ratova, stvaranje transnacionalnih zajednica europske populacije te konačno uspostava Europske Unije koja je postala multikulturalna struktura također odigrale ključnu ulogu. Njihov zaključak je da je od davnih vremena Europa područje izmjenjivanja brojnih carstava te je stoga uvijek bila multikulturalna. Kao što je i navedeno iznad, puno povijesnih događaja i sukoba je pomoglo izgraditi Europu kao multikulturalni kontinent, od davnina do danas. O stanju multikulturalizma danas se može dosta pričati kao o nekakvoj enigmati jer nećete nigdje naći točan odgovor. Kao da se nitko ne usudi govoriti o uspjehu multikulturalizma. Razlog je taj što multikulturalizam možda uopće nije dosegnuo one potrebne razine da bi se o njemu pričalo na pozitivan način. Kako govore Sršen i Bogeljić (2014), možda je multikulturalizam cilj koji Europska unija tek treba ostvariti. Izjava Angele Merkel to samo potvrđuje, a poznavajući odnos turskih doseljenika i njemačkih domorodaca, vjerojatno je mislila da te dvije skupine ne mogu nikako funkcionirati u zadovoljnom odnosu. Kažu Sršen i Bogeljić (2014) da je Merkel svoje tvrdnje opravdavala izjavom da oni koji se žele baviti i sudjelovati u njemačkim poslovima, moraju ne samo poznavati njemačke zakone, već i dobro poznavati i govoriti njemački jezik. Njemačka je dosta specifična država, kao takva i nama vrlo poznata jer nisu samo Turci ti koji su odlazili i naseljavali Njemačku. Brojni su hrvatski djedovi odlazili trbuhom za kruhom u istu zemlju, a tako je nažalost i danas. Slavonija je svakim danom sve praznija i praznija upravo iz tog razloga. Odlazili su, no nisu se ticali nekakvih političkih i društvenih odluka, jedino što su trebali su osnovna radnička prava.

Mesić (2006) navodi da se multikulturalizam ne doživljava uvijek kao vrijednost i bogatstvo, te da se često povezuje s političkim konotacijama. Govori da lijeva kulturna strana zastupa mišljenje da svaki član društva treba i mora imati svoje pravo da bude ravnopravan, što smatraju osnovom da nadjačaju diskriminatornu politiku. Rekao je da na drugoj strani imamo desnu kulturnu stranu koja podržava konzervativni odnos u društvu, koja ima mišljenje da je pojam multikulturalizma proizvod lijeve strane i marksističke ideologije kao i pravac koji stoji

nasuprot Amerike i Europe te ga stoga odbacuje. Velik je izazov povezati i integrirati različite kulture u nekakav isti, ako ne isti, onda bar djelomično zajednički prostor. Tu su naravno i pitanja različitih identiteta, sigurnosti koji sa sobom nose i određene napetosti, tu se prije svega misli na one političke. Jedan od glavnih prijepora je kako najbolje pristupiti integraciji manjinskih zajednica. Dok multikulturalizam zagovara očuvanje različitih kultura unutar šireg društvenog okvira, neki kritičari tvrde da to može dovesti do izolacije tih manjinskih zajednica. Tu se dolazi do već spomenutog problema koji se veže uz izjavu Merkel i Njemačku. Manjinske zajednice jednostavno moraju prihvatiti dominantnu kulturu zemlje domaćina kako bi se postigla društvena kohezija. Ovaj sukob posebno se osjeća u zapadnoeuropskim zemljama s velikim brojem imigranata pa je tako Njemačka idealan primjer. Bašić (2017) govori da su sadržaji multikulturalnih politika uglavnom bili fokusirani na manjinske grupe i njihovu integraciju, posebno u obrazovnim i kulturnim politikama koje su trebale biti usklađene s proklamiranim multikulturalnim načelima. Drugim riječima, pažnja je pretežno bila usmjerena na etno-kulturne manjine, a ne na građanstvo koje obuhvaća sve članove društva.

Nekakve socijalne napetosti mogu se javljati i između domicilnog stanovništva i doseljenika. Ako dođe do naglog porasta broja stanovnika, stvorit će se veliki pritisak na zdravstvene i obrazovne ustanove, između ostalih. Tu se kritizira multikulturalizam jer je ovo negativan predznak. Stvara se i konkurencija na tržištu rada, zaoštravaju se uvjeti.

Jedan od najkontroverznijih aspekata multikulturalizma je pitanje radikalizacije. Kritičari tvrde da multikulturalizam, bez dovoljno pažnje posvećene integraciji i obrazovanju, može doprinijeti stvaranju paralelnih zajednica koje su podložne ekstremističkim ideologijama. Teroristički napadi u Europi, povezani s radikaliziranim pojedincima iz manjinskih zajednica, potaknuli su debate o tome je li multikulturalizam djelotvoran ili pak štetan za zajednicu.

Prijepori oko multikulturalizma također uključuju ekonomske aspekte, posebno u vezi s imigracijom. Kritičari tvrde da velika imigracija može pritisnuti resurse kao što su radna mjesta, stanovanje i socijalne usluge dok zagovornici ističu ekonomske benefite raznolikosti, uključujući inovacije i globalne veze koje imigrantske zajednice donose.

Multikulturalizam također otvara pitanja o jednakosti i pravima manjinskih zajednica. Postavlja se pitanje koliko daleko društvo treba ići u priznavanju i zaštiti kulturnih razlika, posebno kada te razlike uključuju norme i običaje koji mogu biti u sukobu s univerzalnim pravima poput prava žena ili LGBT zajednice. Ova pitanja dovode do kompleksnih etičkih i pravnih rasprava o tome kako uskladiti kulturnu raznolikost s univerzalnim ljudskim pravima.

Sve ove teme čine multikulturalizam jednom od najsloženijih i najdiskutabilnijih politika u suvremenom svijetu s raspravama koje se odvijaju na lokalnim, nacionalnim i globalnim razinama.

„Ako želite doći u Francusku, očekuje se od vas da se složite s našim pravilima, a ako to ne želite, u tom slučaju niste dobrodošli“ (Sarkozy, tadašnji predsjednik Francuske, 2011). Njegovo grubo objašnjenje govori da Francuska može poštivati sve razlike, bile one kulturne ili društvene, ali da njezini građani neće živjeti skupa s manjinama. Sjetit ćete se primjera hrvatskog premijera Andreja Plenkovića koji je nedavno rekao kako Hrvatska ima najveći broj zaposlenih ikada. Sve je to lijepo i krasno, ali kad se razmisli, shvati se da su većina tih novo zaposlenih zapravo stranci koji su došli trbuhom za kruhom koji rade za minimalac i kojima Hrvatska predstavlja raj dok naši mladi odlaze u daleki svijet.

„Unatoč povremenim problemima do kojih interakcija s pripadnicima različitih kultura može dovesti, multikulturalizam zbližava ljude i obogaćuje njihovo iskustvo“ (Rafajac, Washington, 2021). Multikulturalizam danas dosta promiče inkluzivnost, odnosno uključivanje svih kulturnih skupina u društvene, političke i ekonomske procese. Cilj je osigurati ravnopravnost i ukloniti diskriminaciju, omogućujući svima jednak pristup pravima i mogućnostima bez obzira na njihovu kulturnu pripadnost.

Ono što negativno gleda na multikulturalizam su ratovi i sukobi. Pod željom da promijene svjetski poredak, da produže svoje granice, čelnici nekih zemalja će ići pod cijenu svega to učiniti. Ratovi često dovode do podjela unutar multikulturalnih društava, posebno kada su sukobi temeljeni na etničkim, religijskim ili kulturnim razlikama. Domovinski rat, odličan je primjer koji je prikazao razlike između dva naroda, bile one etničke, religijske ili kulturne. Današnji primjer bi svakako bio rat između Ukrajine i Rusije. Brojni su Ukrajinci stigli upravo u Hrvatsku koja je čvrsto stala na stranu Ukrajine bježeći od ratnih strahota. Ono što valja napomenuti u ovim slučajevima je da dolazak velikog broja ljudi, uslijed bijega od rata, različitih kulturnih pozadina, može izazvati izazove u integraciji i potencijalno dovesti do sukoba s lokalnim stanovništvom, posebno ako postoje ekonomski pritisci ili strah od promjena u društvenom tkivu. Ratovi često rezultiraju uništenjem kulturne baštine, što može imati dugoročne posljedice na multikulturalizam. Uništavanje kulturnih simbola, spomenika i religijskih objekata ne samo da briše fizičke tragove raznolikosti, već i emocionalno pogađa zajednice.

Slika 2. Ranjeni Isus, raspelo iz crkve sv. Filipa i Jakova, Vukovar

Iznad je slika iz Vukovara, iz crkve sv. Filipa i Jakova. Raspelo nađeno u hrpi otpada 1998. godine. Vrhovni poglavar Katoličke Crkve, papa Ivan Pavao II., blagoslovio ga je u Osijeku, 7. lipnja 2003. godine.

Ratne traume i sjećanja na nasilje mogu ostaviti duboke rane u društvu koje se često prenose na nove generacije. Ove traume mogu otežati pomirenje i izgradnju multikulturalnog društva jer različite zajednice nose različite narative o prošlosti što može biti izvor novih sukoba ili nepovjerenja.

Rat između Ukrajine i Rusije imao je značajan utjecaj na multikulturalizam, kako unutar sukobljenih zemalja, tako i globalno. Sukob je povećao etničke napetosti unutar Ukrajine, posebno između Ukrajinaca i etničkih Rusa. U mnogim područjima Ukrajine, koja su kroz povijest iskusila suživot između različitih etničkih skupina, sukob je rezultirao polarizacijom i nepovjerenjem. Na prvim crtama bojišnice i na područjima ruske okupacije došlo je do pomicanja stanovništva i etničkog čišćenja što je eliminiralo multikulturalnost područja. Vladimir Putin, predsjednik Rusije, 2019. godine izjavio je: „Liberalna ideja se iscrpila. Ona je u proturječju s interesima najvećeg broja (zapadnih) građana. Liberali nikome i ništa ne mogu više nametnuti. Liberalna ideja podrazumijeva da se ništa ne treba raditi. Ubijaj. Pljačkaj. Siluj.

I ništa ti neće biti jer si ti imigrant i treba štititi tvoja prava. Liberalna ideja je zastarjela. Multikulturalizam je bezumlje.” (Jutarnji List, 2019.). Danas je on taj koji je prouzrokovao milijune novih izbjeglica koji odlaze i koji su prisiljeni preseliti se u nove domove zbog rata što je dovelo do jedne od najvećih izbjegličkih kriza u Europi od Drugog svjetskog rata. Ova velika migracija šteti multikulturalizmu u zemljama koje su primile izbjeglice, poput Njemačke, Poljske i drugih europskih zemalja. Mnoge zemlje ipak su pokazale solidarnost, ali migracija velikog broja ljudi može dovesti do napetosti u lokalnim zajednicama. U Ukrajini je rat potaknuo jačanje ukrajinskog nacionalnog identiteta što je uključivalo promicanje ukrajinskog jezika i kulture kao sredstva otpora ruskoj agresiji. To bi moglo utjecati na multikulturalizam jer bi moglo dovesti do marginalizacije ruskog jezika i kulture u određenim dijelovima zemlje, potencijalno otežavajući suživot između različitih etničkih i jezičnih zajednica. Rat je doveo do povećanja negativnih stereotipa i propagande koju obje strane koriste za blaćenje druge strane. To naravno povećava polarizaciju i ne daje prostor za multikulturalni dijalog i razumijevanje. U Rusiji je, na primjer, pojačana državna retorika koja demonizira Ukrajince i zapad što dodatno otežava suradnju različitih kulturnih grupa unutar Rusije. Unutar Rusije, rat je doveo do povećanih pritisaka na manjinske zajednice, uključujući etničke Ukrajince i druge manjine koje se suočavaju s diskriminacijom i represijom. Sve su ovo aktualni prijevori koji čine i karakteriziraju današnji multikulturalizam.

4. ANALIZA VODEĆIH ZEMALJA SVIJETA I NJIHOVIH LIDERA U VEZI S POLITIKOM IMIGRANATA

Barišić (2019) govori da su se velika europska središta ponosno isticala svojom multikulturalnom dimenzijom. London je poseban primjer u Europi, a slične karakteristike isticali su i Pariz, Berlin, Bruxelles, Amsterdam i drugi gradovi. Skandinavske zemlje su posebno hvaljene kao uzor otvorenosti prema useljavanju i mirnom suživotu različitih migracijskih skupina. Brojne su izjave velikih svjetskih čelnika pokazivale zabrinutost i odbijanje tog istog multikulturalizma. „Navodi da od 2011. vodeći političari Europe tvrde da je multikulturalizam mrtav, da nije ispunio očekivanja, da je pao i to obrazlaže tadašnjim zbivanjima u Europi. U to se vrijeme u političkom diskursu pokušavala naći zamjena za riječ multikulturalizam kao što je primjerice „kulturna različitost”, „upravljanje različitostima” i, na kraju, „interkulturalizam” koji se počeo sve češće koristiti“ (Kozina, 2014). Prva i vjerojatno najzvučnija izjava na koju se može naići je izjava Angele Merkel, tadašnje njemačke kancelarke, „da multikulturalni

koncept, prema kojem “ljudi žive sretno jedni kraj drugih” nije uspio u Njemačkoj“ (Bašić, 2017). Navodi Bašić (2017) da je ubrzo nakon toga uslijedila i izjava vođe bavarske Kršćansko-socijalne unije (CSU) Horsta Seehofera da je multikulturalizam u Njemačkoj mrtav. U to vrijeme, francuski predsjednik bio je Nicolas Sarkozy, on je brutalno osudio multikulturalizam govoreći da je totalno promašen koncept te je pozvao cjelokupni francuski narod na renoviranje svojih identiteta. Sarkozy (2011) je govorio da su se previše fokusirali na identitet pojedinaca koji dolaze, a premalo na identitet države koja ih je prihvatila. David Cameron, tadašnji engleski premijer, pridružio se kritikama multikulturalizma pa je, prema Bašiću (2017), izjavio da je dugogodišnja politika Engleske bila promašaj te je pozvao na bolju integraciju mladih muslimana u svrhu lakše borbe protiv rastućeg “domaćeg” ekstremizma. „U javnosti su manje bile zapažene izjave bivših premijera Španjolske Josea Marie Aznara i Australije Johna Howarda o tome da politike multikulturalizma nisu bile uspješne u integriranju imigranata“ (Bašić, 2017).

Iz svih ovih navedenih izjava može se iščitati neuspjeh multikulturalizma u Europi, a to može biti i neuspjeh vladajućih jer njihova je politika zaslužna za stanje u državi.

Kako navode Sršen i Bogeljić (2014), možda je multikulturalizam cilj koji Europska unija tek treba ostvariti. Izjava Angele Merkel to samo potvrđuje, a poznavajući odnos turskih doseljenika i njemačkih domorodaca, vjerojatno je mislila da te dvije skupine ne mogu nikako funkcionirati u zadovoljnom odnosu. Govore Sršen i Bogeljić (2014) da je Merkel svoje tvrdnje opravdavala izjavom da oni koji se žele baviti i sudjelovati u njemačkim poslovima, moraju ne samo poznavati njemačke zakone, već i dobro poznavati i govoriti njemački jezik. Njemačka je dosta specifična država, kao takva i nama vrlo poznata jer nisu samo Turci ti koji su odlazili i naseljavali Njemačku. Brojni su hrvatski djedovi odlazili trbuhom za kruhom u istu zemlju, a tako je nažalost i danas. Slavonija je svakim danom sve praznija i praznija upravo iz tog razloga. Odlazili su, no nisu se ticali nekakvih političkih i društvenih odluka, jedino što su trebali osnovna su radnička prava.

Velik je izazov povezati i integrirati različite kulture u nekakav isti, ako ne isti, onda bar djelomično zajednički prostor. Tu su naravno i pitanja različitih identiteta, sigurnosti, koji sa sobom nose i određene napetosti, tu se prije svega misli na one političke. Jedan od glavnih prijedora je kako najbolje pristupiti integraciji manjinskih zajednica. Dok multikulturalizam zagovara očuvanje različitih kultura unutar šireg društvenog okvira, neki kritičari tvrde da to može dovesti do izolacije tih manjinskih zajednica. Tu se dolazi do već spomenutog problema koji se veže uz izjavu Merkel i Njemačku. Manjinske zajednice jednostavno moraju prihvatiti

dominantnu kulturu zemlje domaćina kako bi se postigla društvena kohezija. Ovaj sukob se posebno osjeća u zapadnoeuropskim zemljama s velikim brojem imigranata pa je tako Njemačka idealan primjer.

„...glasoviti književnik Max Frisch znakovito je pisao i upozoravao „da je zvana radna snaga, a došli su ljudi“, jasno ukazujući da se multikulturalna struktura društva ne može svoditi samo na korištenje radnika za izgradnju domaće privrede i podizanje blagostanja domaćeg stanovništva ukoliko se tim istim ljudima, a osobito mlađim članovima njihovih obitelji, ne osigura zadovoljenje i nekih drugih prirodnih potreba, želja i motiva, misleći pritom na obrazovanje, kulturu, životni standard i građanska prava“ (Previšić, 2011)

Sve gore navedeno, od Merkel, Putina, Sarkozya, tada je odjeknulo svijetom i predstavilo veliki udarac multikulturalizmu i njegovoj politici. Danas, imigranti su još uvijek problem, a lideri i čelnici vodećih zemalja baš i ne nalaze rješenja.

„Francuska vlada poslala je na tisuće beskućnika imigranata u autobuse i poslala ih izvan Pariza uoči Olimpijskih igara, međutim, umjesto obećanog smještaja, navodno su ostavljeni u nepoznatim ulicama daleko od svojih domova, piše NY Times“ (Danas.hr, 2024).

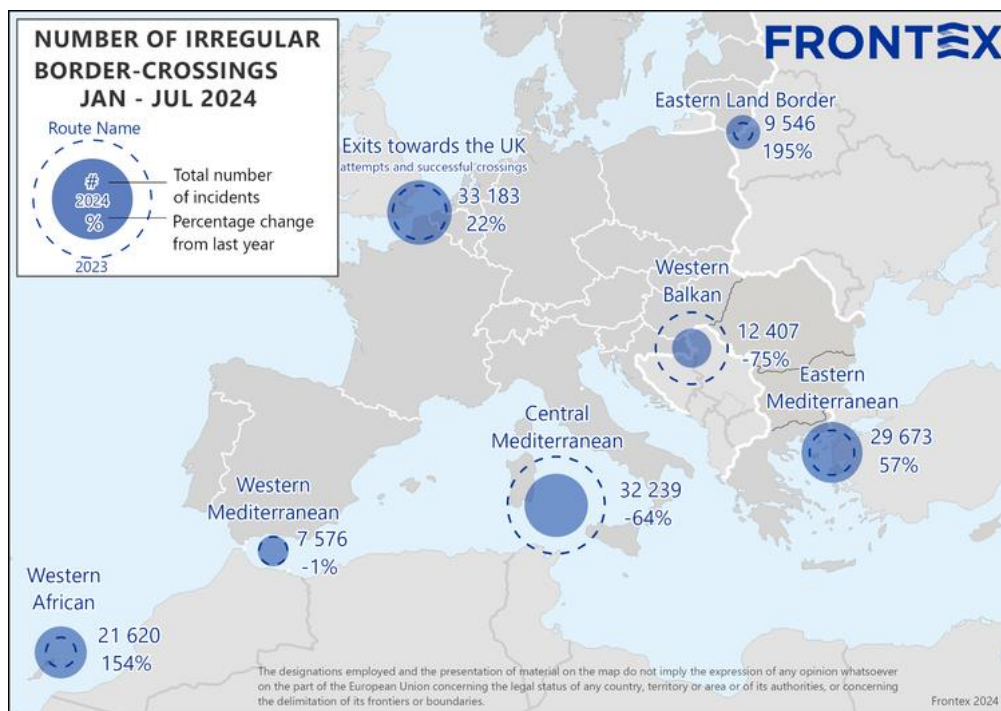
Dosta se pisalo o ovome slučaju, naravno da je Francuska odbacila te tvrdnje i optužbe, no neki ljudi su svojim izjavama istupili vrlo oštro naspram države, no naravno da to sve može biti i samo radi dobivanja pažnje. Francuska je početkom ove godine, točnije predsjednik Macron potpisao je novi zakon o imigrantima iz kojeg valja izdvojiti dio koji je znatno olakšao deportaciju onih koji će činiti kaznena djela te ukidanje boravišne dozvole koju su posjedovali. Da bi se dobila boravišna dozvola, moraju „poštovati principe Republike“ gdje se spominju kao glavne: sloboda govora i savjesti te ravnopravnost muškarca i žene. Ističe se i stroži dio vezan za poznavanje francuskog jezika gdje se barem uobičajeni izrazi moraju razumjeti i koristiti. Oni koji su u Francusku stigli prije svoga 13. rođendana, više nemaju zaštitu koju su imali jer je zakon to jednostavno ugasio. Strancima od 18. do 21. godine kojima je rečeno da moraju napustiti državu, može se uskratiti novac koji im se daje da bi uzdržavali djecu. Ovaj doneseni zakon izazvao je silne osude francuske desnice. „U našem društvu nije me briga je li netko crnac, žut ili bijelac, je li katolik ili musliman. Čovjek je prije svega građanin“ (The Spectator, 2023).

Aktualna je borba za mjesto 47. predsjednika SAD-a. Biden je izašao iz utrke, Trump se nada pobjedi, a nova konkurentica mu je Kamala Harris. Ono što je tu zanimljivo je ta razlika između Bidena i Trumpa. Biden je u lipnju ove godine, dok je još bio kandidat za predsjednika,

predstavio plan kojim će dati američko državljanstvo mnoštvu imigranata koji su supružnici s američkim državljanima. Uvjet je da žive barem 10 godina u SAD-u na dan 17. lipnja. Također, pravo za državljanstvo dobit će i djeca mlađa od 21 godine koji imaju roditelja s američkim državljanstvom. To je sušta suprotnost Trumpovoj politici i željama koji je najavio masovna deportiranja iz zemlje u slučaju pobjede. No i Biden je zadnjih par mjeseci pojačao granicu s Meksikom jer je porastao broj uhićenih migranata. Zabranio je i većini migranata koji uspiju preći američku granicu s Meksikom da traže azil, a nešto tako slično je imao i Trump u svome mandatu.

Moraju se spomenuti i podatci institucija koje se bave migrantima, a koji govore kako je krenuo novi val ilegalnih prelazaka u Europu. Broj neregularnih prelazaka granice Europske unije u prvih sedam mjeseci 2024. godine pao je za 36%, na 113 400 u odnosu na prošlu godinu, pokazuju preliminarni podatci koje je prikupio Frontex. Najveći pad neregularnih prelazaka granice zabilježen je na rutama zapadnog Balkana i središnjeg Sredozemlja, 75%, odnosno 64%. Najviše migranata ove godine dolazi iz Sirije, Malija i Afganistana. (Frontex)

Trenutno možda i najveća migrantska želja su zemlje na Zapadnom Balkanu iz kojih nastoje doći u Hrvatsku pa šengenskim prostorom prema zapadnoj Europi.

Slika 3. Brojke ilegalnih prelazaka granica, siječanj - srpanj 2024.

Iz priložene slike, odnosno karte, vidljivi su sljedeći podatci. Ruta središnjeg Mediterana posljednjih mjeseci bilježi značajan pad. Za razdoblje od siječnja do srpnja, ova migracijska ruta zabilježila je pad od 64% u prelascima, a ukupna brojka glasi 32 200. Ipak, ta ruta ostala je najaktivnija migracijska ruta prema EU. Ovogodišnji pad uglavnom se može pripisati preventivnim mjerama tuniskih i libijskih vlasti kojima su ometali aktivnosti krijumčara. Dolasci iz te dvije zemlje čine 95% svih migranata prijavljenih na ruti središnjeg Mediterana.

Broj detekcija na zapadnobalkanskoj ruti također je nastavio značajno padati u razdoblju od siječnja do srpnja kada je pao za čak 75%, na nešto više od 12 400 slučajeva.

U međuvremenu, zapadnoafrička ruta nastavila je bilježiti dosad neviđen broj otkrivanja pri čemu je ukupan broj ilegalnih migranata koji su stigli na Kanarske otoke u prvih sedam mjeseci porastao za 154% na godišnjoj razini, na više od 21 600.

Istočni Mediteran bio je druga najaktivnija migracijska ruta ove godine s povećanjem broja dolazaka za 57%, na gotovo 29 700.

Istočne kopnene granice su pak nastavile bilježiti značajan broj dolazaka ove godine s povećanjem od 195%, na oko 9 500.

Na ruti kanala La Manche, prema Ujedinjenom Kraljevstvu, broj detekcija u prvih sedam mjeseci 2024. godine porastao je za 22%, na 33 183.

Godine 2015. stanje je bilo vrlo teško, granice su se pooštravale na maksimalno, a iako je postajala bojazan da rastuća krivulja ove godine može opet dovesti do tih scenarija i do novih migrantskih kriza, najnoviji vidljivi podatci ipak pokazuju drugačije. Situacija se donekle smirila.

Prije samo nekoliko dana predsjednik Republike Hrvatske gospodin Zoran Milanović izjavljuje, a prenosi Index.hr: "Imigracije i dolazak stranaca je stvarnost i najveći izazov s kojim se Hrvatska suočava, nikad se s većim izazovom nije suočila... To je proces kada stranci dolaze u našu zemlju, a dolaze i dolaziti će u određenoj mjeri, što treba biti strogo i permanentno nadgledano, promatrano sa svih strana s ciljem da kad netko dođe mora se kulturno uklopiti, naučiti jezik, prihvatiti lokalnu kulturu" (Index.hr, 2024). Iz ove je izjave predsjednika Milanovića vidljivo slično stajalište kao i u prijašnjem primjeru Sarkozya i drugih lidera, a poznata je i izreka sv. Ambrozija: „Si fueris Romae, Romano vivito more, si fueris alibi, vivito sicut ibi“, odnosno, „Budeš li u Rimu, živi na rimski način, budeš li drugdje, živi kako se tamo živi“ (MojBlog.hr, 2015).

Tablica 1. Prikaz ilegalnih prelazaka granica

RUTA	SRPANJ 2024.	SIJ.-SRP. 2024.	SIJ.-SRP. 2023./ SIJ.-SRP. 2024.	NAJVEĆI BROJ IZ
SREDNJI MEDITERAN	6 156	32 239	-64%	Bangladeš, Sirija, Tunis
ISTOČNI MEDITERAN	3 841	29 673	+57%	Sirija, Afganistan, Egipat
ZAPADNA AFRIKA	2 359	21 620	+154%	Mali, Senegal, Maroko
ZAPADNI MEDITERAN	1 939	7 576	-1%	Alžir, Maroko, Mali
ISTOČNE KOPNE NE GRANICE	1 872	9 546	+195%	Ukrajina, Sirija, Somalija
ZAPADNI BALKAN	1 806	12 407	-75%	Sirija, Turska, Afganistan
IZLAZAK PREMA UK	6 083	33 183	+22%	Afganistan, Vijetnam, Iran

Izvor: obrada autora (prema: Frontex, 2024)

5. DRUGA GLEDIŠTA MULTIKULTURALIZMA

Kad se kaže druga gledišta multikulturalizma, ne misli se na gledanje stotinu različitih definicija kojima se može definirati sam pojam, već se ovdje misli na gledanje multikulturalizma kroz različite aspekte života. Tadić (2016) navodi da je uobičajeno mišljenje da multikulturalizam i razlike među ljudima predstavljaju ključne čimbenike koji često izazivaju razne društvene probleme i izazove. Prvi primjer bit će religija. „Odnos religijskog odgoja i multikulturalne kulture vrlo je težak i složen problem, najčešće opterećen mnogim povijesnim nesporazumima“ (Jukić, 1991). Crkva, posebno Katolička crkva, ima složen stav prema multikulturalizmu koji se temelji na njezinu teološkom učenju, socijalnoj doktrini i povijesnom iskustvu. Katolička crkva naglašava univerzalnost ljudskog dostojanstva što je temeljni princip njezina odnosa

prema svim ljudima, bez obzira na etničku, kulturnu ili religijsku pripadnost. Učenje Crkve naglašava da su svi ljudi stvoreni na sliku Božju i stoga zaslužuju poštovanje i jednakost. Ovaj stav podupire ideju multikulturalizma, u smislu prihvaćanja i poštivanja različitosti. Crkva promiče solidarnost i poziva na pomoć i integraciju onih koji su u potrebi, uključujući migrante i izbjeglice. Pape, kao što su Ivan Pavao II., Benedikt XVI. i Franjo, često su govorili o potrebi za pružanjem dobrodošlice i pomoći ljudima koji traže bolji život, bez obzira na njihovu kulturnu ili etničku pripadnost. Papa Franjo, koji je i sam sin talijanskih migranata koji su se doselili u Argentinu, posebno je naglašavao potrebu za suosjećanjem prema migrantima i marginaliziranim skupinama. Naglasio je: „Teologija je nezaobilazna u multikulturalnom svijetu“ (IKA, 2024).

Iako Crkva podržava kulturnu raznolikost, istodobno kritizira kulturni relativizam koji podrazumijeva da su sve kulture i moralni sustavi jednako valjani. Crkva vjeruje u postojanje univerzalnih moralnih istina koje nadilaze kulturne razlike. Ona stoga poziva na dijalog između kultura, ali u kontekstu poštovanja prirodnog zakona i univerzalnih etičkih vrijednosti. Crkva se također brine o očuvanju kršćanskog identiteta i tradicije, posebno u kontekstu multikulturalnih društava gdje kršćanske zajednice mogu postati manjine. Crkva često naglašava važnost očuvanja vlastite vjere i kulturnog identiteta dok istodobno promiče dijalog i suživot s drugim kulturama. Katolička crkva snažno promiče međureligijski i međukulturalni dijalog. Crkveni dokumenti pozivaju na međusobno poštovanje i razumijevanje između različitih vjera i kultura. Crkva vidi dijalog kao sredstvo za promicanje mira i zajedničkog dobra, ali inzistira na tome da taj dijalog treba biti utemeljen na iskrenosti i poštovanju prema vlastitom identitetu. U mnogim dijelovima svijeta, Katolička crkva igra ključnu ulogu u multikulturalnim zajednicama pružajući podršku ne samo duhovno, već i kroz socijalne programe, obrazovanje i humanitarnu pomoć. Crkvene institucije često služe kao mostovi između različitih kulturnih zajednica, promičući mir i suživot. Crkva zapravo vidi multikulturalizam kao priliku za obogaćivanje društva, ali i kao izazov koji zahtijeva mudrost i suosjećanje. Negativno vezano uz ovaj primjer, Barry (2006) tvrdi da je nasilje uzrokovano velikim priljevom raznolikih vjerskih i kulturnih skupina bilo znatno manjih razmjera u usporedbi s onim koje su izazvale različite kršćanske denominacije tijekom stoljeća vjerskih ratova i progona. Tijekom povijesti, jedna veća nekršćanska skupina u Europi, Židovi, bila je podložna segregaciji, diskriminaciji i povremenom nasilju koje je u velikoj mjeri bilo potaknuto kršćanskim uvjerenjem da su Židovi odgovorni za smrt Isusa Krista.

Drugi primjer bit će nogomet ili kako se često govori, najvažnija sporedna stvar na svijetu. Nogomet je odavno prestao biti samo nogomet, danas je to biznis koji raste iz dana u dan. O nogometu ovisi kakvog će raspoloženja ljudi biti, a utakmice se čekaju s velikim nestrpljenjem. Na nogometnom terenu mogu se susresti razne nacionalnosti, razne rase, razne kulture. Primjer koji se izdvaja sam od sebe je primjer možda i najboljeg kluba u povijesti nogometa, španjolskog Reala iz Madrida. U svome sastavu imaju samo 5 igrača španjolske nacionalnosti, a tu se može sresti i zastava Ukrajine, Belgije, Brazila, Urugvaja, Austrije, Francuske, Maroka, Turske, Engleske... Kapetan dolazi iz Hrvatske, naravno, Luka Modrić. Uz svaku francusku zastavu u Realovoj svlačionici bi trebala stajati i zastava neke afričke zemlje. Zašto? Zato što, recimo, Ferland Mendy ima porijeklo iz Senegala. Aurélien Tchouaméni iz Kameruna. Eduardo Camavinga iz Konga. Najnovije pojačanje i ponajbolji igrač svijeta, Kylian Mbappe, dolazi iz Kameruna. Da, svi su oni francuske nacionalnosti. Ovo je najbolji primjer kako je multikulturalizam prošao odlično u Francuskoj i kako su njihovi roditelji napravili odličnu stvar došavši u Francusku.

No, postoji i druga strana priče multikulturalizma u Francuskoj, kao i u cijeloj Europi. Silni teroristički napadi i silna masa ljudi koji stradaju od onih koji se najčešće koriste islamskim povicima donose potpuno drugačiju sekvencu. Godine 2015. u Francuskoj se dogodio strašan zločin. „U terorističkim napadima pripadnika Islamske države 13. studenoga 2015. ubijeni su posjetitelji koncerta u dvorani Bataclan, terasa lokalnih kafića i stadiona Stade de France“ (HRT, 2020). Francuska se redovno bori s problemom terorizma, ali ne samo Francuska, već i cijela Europa. Iz toga valja reći da multikulturalizam tu nije uspio. „Da, Mbappe je uspio, izvrstan čovjek i sportaš, no multikulturalizam i integracija u Francuskoj i Europi nije on. Drugo lice "uspješne" integracije i multikulturalizma vidjeli smo već na dočeku zlatnih francuskih reprezentativaca. Neredi, nasilje, pljačke, ubojstva, napadi na policiju desetine, neki kažu i stotine tisuća Afro-Francuza druge ili treće generacije poput Mbappea, haraćili su francuskim gradovima“ (hkv.hr, 2018).

Vratimo se na nogomet. Ili zapravo rukomet, košarku, tenis? Koji god sport želite, možete naći primjere tamnoputih sportaša u zemljama koje su u samome vrhu tog sporta. Francuska tu prednjači. Njemačka pak ima dosta igrača turskih imena i prezimena. Odličan primjer s nedavno tek završenog Eura koji se igrao u Njemačkoj. Dvije, može se slobodno reći, najveće zvijezde, bila su dva tamnopusna igrača Španjolske. Lamine Yamal, podrijetlom iz Ekvatorijalne Gvineje, te Nico Williams, podrijetlom iz Gane. Zanimljivo, njegov brat Inaki, igra za reprezentaciju Gane. Evo jedna zanimljiva priča o njihovom dolasku u Španjolsku. Medjugorje info navodi da

priča Nica i Inakija Williamsa počinje u Gani te se nastavlja u Europi kada su njihovi roditelji odlučili potražiti bolji život. Nisu bili svjesni da su upali u zamku trgovine ljudima. Nakon dolaska u Španjolsku, obitelj je bila uhićena. Inaki Mardones, katolički svećenik i volonter Caritasa, saznao je za tešku situaciju obitelji Williams i intervenirao osiguravajući puštanje roditelja iz zatvora te pomažući obitelji da se smjesti u Španjolskoj. Ova intervencija postala je ključna prekretnica u njihovim životima otvarajući put Nicu i njegovom starijem bratu Inakiju postati nogometne zvijezde.

Hrvatska nogometna reprezentacija je kroz povijest također imala nekoliko igrača koje je „pridobila“ pod svoje iako oni nisu bili Hrvati. Prvi kojeg se mora spomenuti je Kujtim Shala, Kosovar, koji je 1990. sudjelovao u prvoj utakmici hrvatske reprezentacije. Idući je Adrian Kozniku, isto Kosovar koji je odigrao 7 utakmica za reprezentaciju. Tu su i Brazilci, vjerojatno najpoznatiji „hrvatski stranac“ Eduardo da Silva koji je odigrao čak 64 utakmice i zabio 29 golova te Sammir koji ima 7 nastupa.

Tu je i Josip Šimunić koji je rođen u Australiji te je opisao svoje djetinjstvo. „Ja sam rođen 1978. godine u Canberri, u Australiji, jednoj od najljepših zemalja na svijetu i o kojoj mogu reći samo lijepe stvari. Svake nedjelje išli smo u hrvatsku crkvu i u Hrvatsko društvo. Sa šest ili sedam godina počeo sam igrati nogomet u Croatiji iz Canberre. U isto vrijeme dva puta tjedno imali smo folklor i plesali narodna kola. Župa se zvala „Kardinal Alojzije Stepinac“. Čak sam jedno vrijeme, oko pola godine, učio svirati tamburu, ali sam odustao jer, na žalost, nisam imao toliko vremena zbog nogometa i zbog škole. U prvome i drugom razredu jednom tjedno su nam dolazile časne sestre iz naše hrvatske misije koje su nas učile hrvatski jezik. Petkom navečer bila je uvijek hrvatska škola za svu djecu hrvatskoga podrijetla“ (hkv.hr, 2014). Iz ovih primjera vidljiv je razvijen multikulturalizam u Hrvatskoj koja je prihvatila igrače takve kakvi jesu, a oni su se prilagodili Hrvatskoj, naučili jezik i običaje. Primjer Šimunića pokazuje australski svijet u kojem živi mnogo Hrvata koji tamo djeluju kao zajednice, imaju svoje crkve, mise, druženja, osnivaju udruge i slično. Sve je to dio multikulturalizma, samo se treba prilagoditi domaćinima i živjeti kao i oni. Borovac Pečarević (2014) govori da je kulturni pluralizam kao oblik multikulturalizma prisutan na hrvatskom kulturnom prostoru zahvaljujući brojnoj i rasprostranjenoj hrvatskoj dijaspori, hrvatskim manjinama u europskim državama, radnicima koji tamo imaju stalno prebivalište ili se nalaze na privremenom radu kao i skupinama Hrvata koji žive u europskim i prekomorskim državama.

Pozitivne će strane uvijek biti dobrodošle u ovakvim situacijama. Nogomet je univerzalni sport koji se igra i prati u gotovo svim dijelovima svijeta. Kroz međunarodna natjecanja poput

Svjetskog prvenstva, UEFA Lige prvaka, Copa Americe ili pak Afričkog kupa nacija, nogomet postaje most koji povezuje ljude različitih kultura. Ova internacionalna dimenzija potiče međukulturalni dijalog, razumijevanje i poštivanje. Isto tako, može donijeti silnu mržnju, svađu, vrijeđanje po raznim osnovama, nered, probleme, a nekad smo bili i svjedoci užasnih scena na nogometnim tribinama, na terenu, ali i van stadiona. Primjer, za koji će mnogi reći kako je Domovinski rat započeo tada, dogodio se na stadionu Maksimir u Zagrebu. Utakmica između zagrebačkog Dinama i beogradske Crvene Zvezde. I jedni i drugi simboli svog naroda, svoje nacionalnosti, svoje vjere, svog jezika i svoje zemlje. A zapravo pod istom zastavom, onom jugoslavenskom. Tada, 13.5.1990., utakmica se nikad nije odigrala, no tada je mržnja iskazala pravo lice i nažalost, sve ono što je uslijedilo sljedećih 5 godina na području Hrvatske, bilo je puno više nego što se dogodilo na utakmici. Ispada da je utakmica bila samo uvertira u sva ta događanja. Izdvaja se znakovit skok i udarac kapetana Dinama, Zvonimira Bobana, koji je junački stao u obranu svojih navijača i išao protiv pendreka i naoružanja milicajca. Velika mržnja vlada na ovim prostorima, a multikulturalizmu to baš i ne ide u prilog.

Slika 4. Zvonimir Boban udara milicajca

Ono što nogomet pruža je zajedništvo igrača, ljudi skupljenih sa svih strana svijeta, različite nacionalnosti, vjere, boje kože, sa samo jednim ciljem. To svakako promiče toleranciju i odličan je primjer za djecu diljem svijeta.

Nogomet se često koristi kao alat za socijalnu integraciju migranata i manjinskih skupina u društvu. Kroz nogometne programe i inicijative, mladi ljudi iz različitih kulturnih sredina mogu se povezati, prevladati predrasude i izgraditi prijateljstva. Primjeri takvih inicijativa mogu se

vidjeti diljem Europe gdje su nogometni klubovi i organizacije uložile napore u integraciju izbjeglica i migranata. Iako nogomet nije imun na rasizam i predrasude, postoje mnoge inicijative unutar nogometne zajednice koje se bore protiv diskriminacije i promiču jednakost. Kampanje poput "Kick It Out" u Velikoj Britaniji i FIFA-ina inicijativa "Say No to Racism" nastoje podići svijest o problemima rasizma i potaknuti poštovanje prema svim igračima i navijačima bez obzira na njihovu rasu ili kulturnu pozadinu.

Nogomet je i puno više od sporta. Nogomet često igra ključnu ulogu u oblikovanju identiteta pojedinaca i zajednica. Za mnoge ljude nogomet je način izražavanja pripadnosti određenoj kulturi, regiji ili naciji. Klubovi i reprezentacije postaju simboli kulturnog identiteta dok navijači putem nogometa pronalaze zajedništvo s drugima koji dijele slične vrijednosti i osjećaje pripadnosti.

Globalizacija je dodatno pojačala vezu između nogometa i multikulturalizma. Svi veći klubovi danas imaju globalne baze navijača i igrača iz različitih kutaka svijeta. Ova globalizacija omogućuje razmjenu kultura na globalnoj razini gdje navijači iz različitih zemalja i kultura zajednički podržavaju iste timove.

Mnogi će reći kako su upravo nogometaši, odnosno sportaši najveći promotori država. U Hrvatskoj je to sigurno tako, a najbolji primjer za to je već spomenuti kapetan Reala i osvajač Zlatne lopte, kapetan hrvatske reprezentacije, Luka Modrić.

Slika 5. Luka Modrić, kapetan hrvatske nogometne reprezentacije

6. ZAKLJUČAK

Za kraj se može sa sigurnošću reći kako je multikulturalizam mnogo više od samoga pojma, mnogo više od same definicije. S razlogom se može naći „milion“ definicija i opisa jer svaki dan nastaje neka nova. Multikulturalizam je, bez sumnje, jedan od najvažnijih i najizazovnijih aspekata suvremenog društva. Kroz analizu različitih teoretskih pristupa, povijesnih primjera i aktualnih prijepora, ovaj rad je ukazao na složenost pitanja kako balansirati između očuvanja kulturne raznolikosti i izgradnje kohezivnih društava. Iako se multikulturalizam često promovira kao ideal kojem treba težiti, njegova primjena u stvarnosti donosi brojne izazove koji zahtijevaju pažljivo promišljanje i djelovanje. Jedna od ključnih spoznaja proizišla iz ovog rada jest da uspjeh multikulturalizma ovisi o sposobnosti društva kako prepoznati zajedničke interese i specifične potrebe različitih kulturnih skupina. Osim toga, nužno je poticati dijalog i interakciju među različitim grupama kako bi se izbjegli sukobi i nesporazumi koji često proizlaze iz nepoznavanja ili neprihvatanja drugih kultura. Upravo u tom međukulturnom dijalogu leži najveći potencijal multikulturalizma: on ne samo da obogaćuje društva kroz razmjenu različitih ideja, običaja i tradicija, već i omogućava stvaranje novih, hibridnih identiteta koji odražavaju globalizirani svijet u kojem živimo. No, da bi se taj potencijal ostvario, potrebno je kontinuirano raditi na izgradnji institucionalnih i društvenih okvira koji će podržavati multikulturalizam na način koji je pravedan i održiv za sve članove društva. U budućnosti, multikulturalizam će nastaviti igrati ključnu ulogu u oblikovanju društvenih odnosa i političkih odluka, osobito u svjetlu sve većih migracijskih tokova i globalnih izazova. Stoga je od presudne važnosti da se o multikulturalizmu ne razmišlja samo kao o izazovu, već i kao o prilici za stvaranje bogatijih, dinamičnijih i humanijih društava. Iz svih navedenih primjera, Hrvatska je isto multikulturalna zemlja, no BIH je stvarno idealan primjer. Nekadašnja Jugoslavija je isto predstavljala multikulturalizam, koji, možemo sada slobodno reći, nije uspio u tolikoj mjeri s obzirom na „krvavi“ rastanak. Crkva i nogomet vrlo su važne sastavnice multikulturalizma pa smatram da sam izabrao dobre primjere. Zaključno, multikulturalizam nije samo koncept, već i proces, proces koji zahtijeva kontinuirano učenje, prilagodbu i otvorenost prema drugima. Kroz taj proces, možemo graditi mostove razumijevanja i suradnje koji će nas voditi prema budućnosti u kojoj kulturna raznolikost nije samo tolerirana, već i slavljena kao temeljna vrijednost našeg zajedničkog života.

7. LITERATURA

Stručna literatura:

1. Mesić, M., Multikulturalizam - društveni i teorijski izazovi. Zagreb: Školska knjiga, 2006
2. Borovac Pečarević, M., „Perspektive razvoja europske kulturne politike: interkulturalni dijalog i multikulturalnost“, Zagreb: AGM, 2014
3. Barry, Brian M., „Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma“, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2006
4. Križan, M., „Interkulturalni dijalozi i liberalna demokracija“, Zagreb: Politička kultura, 2008
5. Parekh, B., „Nova politika identiteta“, Zagreb, Politička kultura, 2008

Internetski izvori:

1. Gregurović, S. (2016). 'Multikulturalizam u europskom kontekstu: dosezi i nesuglasja', Migracijske i etničke teme, 32(3), str. 353-374. Preuzeto s: <https://doi.org/10.11567/met.32.3.3>, pristupljeno: 12.8.2024.
2. Vukčević, M. (2014). 'Ivana Jelić: Ljudska prava i multikulturalizam', Politička misao, 51(1), str. 207-209. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/119532>, pristupljeno: 12.8.2024.
3. Bašić, G. (2017). 'Multikulturalizam: kako dalje?', Forum za sigurnosne studije, 1(1), str. 33-43. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/198061>, pristupljeno: 12.8.2024.
4. Afrić, V. (2006). 'Milan Mesić - Multikulturalizam: društveni i teorijski izazovi', Revija za sociologiju, 37(1-2), str. 105-107. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/13270>, pristupljeno: 12.8.2024.
5. Sršen, A., i Bogeljić, M. (2014). 'Multikulturalizam u Europi danas – novi rascjepi granica identiteta i prava', Međunarodne studije, XIV(1), str. 103-118. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/143089>, pristupljeno: 13.8.2024.
6. Barišić, P. (2020). 'Izazovi migracija za europsku demokraciju', Vrhbosnensia, 24(1), str. 3-17. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/259918>, pristupljeno: 13.8.2024.
7. Vujačić, I. (2010). 'Politika identiteta, multikulturalizam i manjinska prava', Međunarodne studije, X(3-4), str. 5-17. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/291524>, pristupljeno: 13.8.2024.

8. Rafajac, O., i Shanice Washington, S. (2021). 'MULTIKULTURALNA KOMUNIKACIJSKA STRATEGIJA', Zbornik Veleučilišta u Rijeci, 9(1), str. 249-265. <https://doi.org/10.31784/zvr.9.1.15>, pristupljeno: 13.8.2024.
9. Paić, Ž. (2012). 'Identitet kao dispozitiv moći: kraj ideologije ili politike multikulturalizma?', Politička misao, 49(1), str. 126-151. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/81914>, pristupljeno: 14.8.2024.
10. Butorac, K. & Cajner Mraović, I. (2013) MULTIKULTURALIZAM I DISKRIMINACIJA – TEORETSKE I PRAKTIČNE IMPLIKACIJE. U: Živković, M. (ur.)Zbornik radova s IV međunarodnog naučnog skupa Multikulturalnost i savremeno društvo. Preuzeto s: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/635185>, pristupljeno: 14.8.2024.
11. Žganec, N. & Miljenović, A. (2011) Multikulturalizam u socijalnom radu. Revija za socijalnu politiku, 18 (3), 311-330. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/111742>, pristupljeno: 14.8.2024.
12. Ščetarić, A. (2019) 'Multikulturalno iskustvo studenata i akademska mobilnost', diplomski rad, diplomski, Odjel za pedagogiju, Zadar, Hrvatska. Preuzeto s: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/unizd%3A4165>, pristupljeno: 14.8.2024.
13. Jemrić, K. (2023). 'Multikulturalizam u Europi', Završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:364171>, pristupljeno: 16.8.2024.
14. Vukić, L. (2012), 'Multikulturalizam kao ideologija', Diplomski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:877767>, pristupljeno: 16.8.2024.
15. Piskač, D., i Sršen, A. (2015). 'Pripovjedne prakse i multikulturalizam', *Tabula*, (13/1), str. 196-215. <https://doi.org/10.32728/tab.13.1.2015.12>, pristupljeno: 16.8.2024.
16. Tadić, V. (2016). 'Izazovi interkulturalizma i multikulturalizma', Završni rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:205462>, pristupljeno: 16.8.2024.
17. Kozina, A. (2014) 'Martin Barnett: Interculturalism and Multiculturalism : Similarities and Differences', *Pedagogijska istraživanja*, 11(2), pp. 155-159. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:249:991476>, pristupljeno: 16.8.2024.
18. Jukić, J. (1991). 'Religijski odgoj u multikulturalnim prostorima', *Obnovljeni Život*, 46.(3-4.), str. 290-298. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/54414>, pristupljeno: 17.8.2024.

19. „Angela Merkel Declares Death of German Multiculturalism“, Guardian, 17. listopada 2010. Dostupno na: www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela--merkel-germany-multiculturalism-failures, pristupljeno: 17.8.2024.
20. „Merkels Rhetoric in Integration Debate is Inexcusable“, Der Spiegel, 18. listopada 2010. Dostupno na: www.spiegel.de/international/germany/the-world-from-berlin--merkel-s-rhetoric-in-integration-debate-is-inexcusable-a-723702.html, pristupljeno: 17.8.2024.
21. „RUSKI PREDsjedNIK STVARA DOJAM DA SE ZAPAD BOJI RUSIJE ZBOG ZAŠTITE OBITELJSKIH VRIJEDNOSTI Putin desničarima svih zemalja poručio: „Ja sam vaš!““, Jutarnji list, 1. srpanj 2019. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/ruski-predsjednik-stvara-dojam-da-se-zapad-boji-rusije-zbog-zastite-obiteljskih-vrijednosti-putin-desnicarima-svih-zemalja-porucio-ja-sam-vas-9061004>, pristupljeno: 17.8.2024.
22. „Does Macron want to make France more multicultural?“, The Spectator, 10. prosinac 2023., Dostupno na: <https://www.spectator.co.uk/article/does-macron-want-to-make-france-more-multicultural/>, pristupljeno: 18.8.2024.
23. „Milanović: Morat ćemo raditi poslove koje smo mislili prepustiti malo tamnijima“, Index.hr, 14. kolovoza 2024., Dostupno na: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/milanovic-morat-cemo-raditi-poslove-koje-smo-mislili-prepustiti-malo-tamnijima/2590673.aspx>, pristupljeno: 18.8.2024.
24. „Multikulturalizam i integracije“, hkv.hr, 2. kolovoza 2018., Dostupno na: <https://www.hkv.hr/vijesti/komentari/29982-i-sola-mbappe-nije-stvarna-afro-francuska.html>, pristupljeno: 18.8.2024.
25. „Upoznajte svećenika koji stoji iza uspjeha španjolskih nogometnih zvijezda“, Medjugorje-info, 2024., Dostupno na: <https://www.medjugorje-info.com/svjedocanstva/upoznajte-bivseg-svecenika-koji-stoji-iza-uspjeha-spanjolskih-nogometnih-zvijezda>, pristupljeno: 18.8.2024.
26. multikulturalizam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/multikulturalizam>, pristupljeno: 18.8.2024.
27. kulturni pluralizam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kulturni-pluralizam>, pristupljeno: 18.8.2024.

28. „U zemlji zabranjenog domoljublja“, hkv.hr, 12. lipnja 2014., Dostupno na: <https://www.hkv.hr/hrvatski-tjednik/17872-josip-simunic-podnijet-cu-svaku-zrtvu-alinikad-ne-cu-priznati-nikakvu-kaznu.html>, pristupljeno: 18.8.2024.

8. POPIS SLIKA I TABLICA

Slika 6. Etnički sastav BIH po općinama, 2012., preuzeto s: <https://poskok.info/mrznja-prema-hrvatima-u-bih-je-umjetna-hibridna-i-medijski-inducirana-ovo-je-mapa-trauma-u-fbih/>

Slika 7. Ranjeni Isus, raspelo iz crkve sv. Filipa i Jakova, Vukovar, preuzeto s: <https://hubenedikt.hr/2020/11/srpsko-razaranje-sakralnih-objekata-u-vukovaru-1991-ne-zaboraviti/>

Slika 8. Brojke ilegalnih prelazaka granica, siječanj - srpanj 2024., preuzeto s: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-irregular-border-crossings-fall-nearly-40-this-year-ZXxDJD>

Slika 9. Zvonimir Boban udara milicajca, preuzeto s: <https://sportske.jutarnji.hr/sn/nogomet/nogomet-mix/milicajac-kojeg-je-udario-zvone-boban-mogao-sam-ubiti-bobana-evo-tko-ga-je-spasio-a-boysi-su-imali-naredbu-likvidirati-jednog-igraca-zvezde-10292119>

Slika 5. Luka Modrić, kapetan hrvatske nogometne reprezentacije, preuzeto s: <https://hns.team/igraci/19328/luka-modric/>

Tablica 1. Prikaz ilegalnih prelazaka granica, obrada autora, prema: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-irregular-border-crossings-fall-nearly-40-this-year-ZXxDJD>